

УДК 37.017.4:378

Олександра Шикиринська,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри теорії та історії педагогіки
Національного педагогічного університету
імені М. П. Драгоманова,
Олена Войчун,
викладач кафедри спорту
навчально-наукового інституту
фізичної культури та спорту
Миколаївського національного
університету ім. В. О. Сухомлинського

ДІАГНОСТИКА СТАНУ СФОРМОВАНOSTІ ГРОМАДЯНСЬКОЇ АКТИВНОСТІ СТУДЕНТІВ

У статті з'ясовано сутність поняття «громадянська активність студентів». Виокремлені компоненти громадянської активності особистості: когнітивний, мотиваційно-ціннісний, емоційно-оцінний та поведінковий. Визначені рівні громадянської активності студентів – майбутніх учителів: низький, середній та високий з відповідною їх характеристикою. Проаналізовано результати проведеного в листопаді 2014 року анкетування серед студентів НПУ імені М. П. Драгоманова та МНУ імені В. О. Сухомлинського. Результати анкетування дозволяють стверджувати про недостатній рівень громадянської активності в сучасних студентів. Названий один із шляхів підвищення цього рівня – участь у студентському самоврядуванні.

Ключові слова: студентське самоврядування, громадянська активність, анкетування.

В статті в'яснена сутність поняття «гражданская активность студентов». Выделены компоненты гражданской активности личности: когнитивный, мотивационно-ценностный, эмоционально-оценочный и поведенческий. Определены уровни гражданской активности студентов – будущих учителей: низкий, средний и высокий с соответствующей их характеристикой. Проанализированы результаты проведенного в ноябре 2014 г. анкетирования среди студентов НПУ имени М. П. Драгоманова и МНУ имени В. А. Сухомлинского. Результаты анкетирования позволяют утверждать о недостаточном уровне гражданской активности в современных студентах. Назван один из путей повышения этого уровня – участие в студенческом самоуправлении.

Ключевые слова: студенческое самоуправление, гражданская активность, анкетирование.

Essence of concept "students' civil activity" is found out in the article. The components of personality's civil activity: cognitive, motivational-valued, emotionally-evaluation and behaved are distinguished. Certainly levels of students' future teachers' civil activity are defined as subzero, middle and high with corresponding their description. Results conducted in November, 2014 questionnaire among the students of National Pedagogical University named after Drahomanov and Sukhomlynskyi University are analysed. The results of questionnaire allow asserting the insufficient level of modern students' civil activity. It is named one of the ways of this level increasing is participating in student self-government.

Key words: *student government, civil activity, questionnaire.*

Постановка проблеми. Відомо, що однією з головних умов успішного функціонування будь-якого суспільства є специфічна якість особистості кожного громадянина – громадянська активність. Тому вдосконалення будь-якого суспільства неможливе без систематичної та цілеспрямованої роботи щодо розвитку цієї якості у представників найбільш сприятливої вікової категорії – студентства. Досягти зрілості як особистість людина здатна лише через громадянське бачення світу, через оцінку всього, що відбувається навколо, з позицій власної активної участі та відповідальності за ті процеси, що проходять у суспільстві. Реформа освіти ставить проблему виховання громадянина на перше місце, оскільки добре відомою є незаперечна істина: аби демократія стала реальністю життя, потрібна зацікавленість людей у досягненні суспільно важливих цілей; відповідальність за долю суспільства як за свою власну.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню різних аспектів громадянського виховання студентської молоді присвячені праці О. Алексеєва, Я. Боренько, О. Гевко, В. Іванчук, А. Панчук та інших. Проте, на листопад-грудень 2014 року відсутні дослідження стану громадянської активності сучасної студентської молоді.

Мета статті: дослідити (шляхом анкетування) та проаналізувати стан громадянської активності студентів двох педагогічних ВУЗів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Громадянську активність ми визначаємо як внутрішню спрямованість особистості, що здатна впливати на побудову та розвиток гуманного суспільства, її зрілу самодіяльність, що пов'язана з реалізацією національних інтересів. Вчені [1; 3; 4] визначають такі компоненти громадянської активності особистості:

а) когнітивний: основи соціально-психологічних, економічних, політичних, правових знань, знання культурних та історичних досягнень народу України та світової цивілізації;

б) мотиваційно-ціннісний: ціннісні орієнтації (самовизначення особистості, повага до прав і свобод людини, повага людської гідності,

повага до інститутів громадянського суспільства, повага до норм і правил сучасної демократії, патріотизм, толерантність), внутрішні смисли, ідеали, позиції; вміння брати відповідальність на себе, робити усвідомлений вибір, приймати рішення;

в) емоційно-оцінний: наявність критичного мислення, вміння: досліджувати й обговорювати сутність подій, що відбуваються у суспільстві, користуватися різними джерелами інформації, розуміти необхідність існування в суспільстві різних норм і законів, розуміти і оцінювати наявність різноманітних етнічних, регіональних, релігійних та інших груп у нашій країні, знати сутність відмінностей між ними, оцінювати досвід і діяльність інших людей, вміти пояснювати погляди і позицію іншої людини, формулювати власні норми і цінності; висловлювати, обґрунтовувати, відстоювати в усній та письмовій формі власну думку про проблему, подію, явище;

г) поведінковий: способи здійснення соціально-перетворюючої діяльності; створення власних соціальних проєктів, проведення благодійних акцій, пошукової роботи, моделювання ситуацій, що дозволяють реалізовувати цивільні права і свободи, форми політичної участі.

Оскільки ми проводили анкетування серед студентів педагогічних університетів, тобто майбутніх учителів, то вважаємо за необхідне сформулювати наше бачення громадянської активності вчителя: вона реалізується в його активній життєвій та громадянській позиції, що передбачає відповідальність за справу виховання майбутнього покоління, вимогливе ставлення до себе, здатність до взаємодії, творчий підхід до педагогічної діяльності. Для вчителя, якому притаманна громадянська активність, характерними є:

- активне ставлення до цілей, змісту, характеру педагогічної діяльності та прагнення мобілізувати свої морально-вольові зусилля на досягнення мети – підготовку достойних членів суспільства;
- здатність до активних, рішучих і самостійних дій у педагогічній діяльності та в житті суспільства;
- діяльність за власними починаннями, без зовнішніх стимулів;
- активізація власного потенціалу та використання його повною мірою.

Дослідно-експериментальну роботу було проведено в інституті іноземної філології Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова та інституті фізичної культури та спорту Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського.

В основу методики дослідно-експериментальної роботи був покладений критеріально-рівневий підхід [5], що дав змогу, враховуючи підходи відомих науковців (Г. Гревцевої, В. Краєвського, А. Маркової, Н. Морзе та ін.), визначити структуру й рівні громадянської активності

студентів – майбутніх учителів.

Низький рівень характеризується епізодичними проявами громадянської активності, відсутністю цілісного уявлення про завдання і зміст громадянської діяльності, освіти і виховання. Знання, вміння, навички та здібності розвинені недостатньо для вирішення основних завдань професійної та громадянської діяльності. Відсутні установки та мотивація до громадянської діяльності. Наявні окремі педагогічні та громадянські якості й здібності та відсутнє бажання їх вдосконалювати. Громадянські цінності не є провідними в ієрархії ціннісних орієнтацій.

Середній рівень характеризується наявністю базових педагогічних та громадянських якостей, однак потреба і прагнення до їх постійного вдосконалення нестійкі. Знання, вміння, навички і здібності, які утворюють складові когнітивного компоненту, недосконалі, проте достатні для виконання окремих завдань громадянської освіти і виховання. Громадянські цінності сприймаються як професійно значущі, громадянська позиція є статичною, сформовано основні педагогічні й громадянські якості, необхідні для професійної і громадянської діяльності.

Високий рівень характеризується якісною сформованістю всіх структурних компонентів громадянськості, як особистісно-професійної якості, активним проявом усіх її функцій у процесі навчальної, громадянської та професійної діяльності; стійкою самоактуалізацією до громадянської самоосвіти, самовиховання і практичної діяльності; розвинутою громадянською зрілістю й активною громадянською позицією, міцністю світоглядних переконань про мету і завдання громадянської діяльності. Наявна висока мотивація до реалізації завдань громадянської освіти і виховання та громадянської діяльності. Виявляється високий рівень готовності діяти в сучасному суспільстві.

У межах кожного рівня нами розглядалися 4 компоненти громадянської активності: когнітивний, мотиваційно-ціннісний, емоційно-оцінний, поведінковий.

З метою виявлення суб'єктивних та об'єктивних чинників, що сприятимуть створенню для кожного студента спеціальних умов, які відповідатимуть інтелектуальному, творчому росту та спонукатимуть до розвитку громадянської активності в процесі студентського самоврядування, використано анкетування студентів 1-го та 2-го курсів інституту іноземної філології Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова та інституту фізичного виховання Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського. Загалом опитано 312 студентів. Питання, що використовувалися, представлені у анкеті.

Анкета з визначення рівня громадянської активності студентів.

1. Що для вас особисто означають терміни «громадянська

активність особистості», «громадянська активність вчителя?»

2. Як ви ставитесь до подій в Україні, світі?

3. Від кого, головним чином, залежить благополуччя (в першу чергу, матеріальне) людини: а) від неї самої; б) від держави; в) ваш варіант (відповідь обґрунтуйте)?

4. Чи плануєте в майбутньому працювати за фахом? Чому?

5. Чи вважаєте, що вчитель має відстоювати свої власні професійні права (право на вибір того чи іншого методу навчання чи виховання, стилю спілкування з учнями та ін.) та права учнів? Відповідь аргументуйте.

6. В яких громадських організаціях чи студентському самоврядуванні берете участь (чи плануєте брати участь)?

7. Чи впливає, на вашу думку, участь у різноманітних громадських організаціях на ефективність професійної діяльності? Яким чином?

За підсумками проведеного анкетування помітно, що значна частина студентів (52 %) відчували труднощі у відповіді на перше запитання анкети. Громадянську активність вони розуміють як прагнення людини «бути в курсі того, що відбувається в суспільстві, але необов'язково брати в тому участь». Стосовно громадянської активності вчителя ця частина респондентів зазначала те ж саме, або ставили прочерк. Можна сказати також, що у них відсутній інтерес до подій, що відбуваються в Україні та світі (питання № 2). Цитуємо: «особливо не цікавлюся – своїх проблем вистачає». На запитання «чи вважаєте ви за необхідне в майбутньому відстоювати власні професійні права та права ваших учнів» студенти не планують брати на себе громадянську відповідальність (відповідь: «я не хочу брати на себе відповідальність за інших») і не збираються в майбутньому працювати за фахом (на питання «як ви оцінюєте свою майбутню професію» відповідають «по можливості намагатимусь не працювати за фахом»). Причиною низького рівня матеріального благополуччя людини ця категорія студентів (99 %) називають державу. На останнє запитання анкети респонденти не змогли відповісти. На основі цього ми відносимо їх до низького рівня розвитку громадянської активності.

Студенти, яких за обраними нами критеріями відносимо до середнього рівня розвитку громадянської активності (35 %), продемонстрували більш усвідомлене ставлення до подій в Україні та світі: на друге запитання найпоширеніша відповідь така – «стежу за подіями в суспільстві, інколи беру участь, якщо мені цікаво». Громадянську активність людини розуміють, як участь у різноманітних масових подіях, не відрізняючи її від громадянської активності вчителя. Благополуччя людини так само вбачають залежним від держави. Стосовно майбутньої професії, то розглядувана категорія студентів вважають її

альтернативною, за їхніми словами, «запасною, коли не знайдеться з більшою заробітною платою». Вважають, що власні професійні права та права своїх учнів учитель має відстоювати, проте не пояснили, за допомогою яких методів. Те ж саме стосується і останнього запитання.

На жаль, лише 13 % респондентів можливо віднести до вищого рівня розвитку громадянської активності. Ця категорія студентів чітко розуміє поняття «громадянська активність особистості» як поєднання високого рівня громадянськості, як якості особистості з активністю, спрямованою на благо ближнього та суспільства в цілому. Громадянську активність вчителя пов'язують зі специфікою педагогічної діяльності, «оскільки саме у педагога, порівняно з представником будь-якої професії, є найбільше можливостей підготувати громадянське суспільство високого рівня розвитку». Зазначимо, що в переважній більшості цієї категорії студентів відповідь на це запитання є найбільш об'ємною: вони відмічають, що найголовніший метод у вихованні майбутніх членів суспільства з високим рівнем громадянської активності є власний приклад, а оскільки педагог за характером своєї діяльності спілкується не лише з дітьми, а й з їхніми батьками, то сфера його впливу значно збільшується. Емоційно включаються у події в Україні та світі: «цікавлюся та намагаюся допомогти, в разі потреби або радію позитивним подіям». Зазначають, що благополуччя людини, звісно, залежить від держави, наводячи приклади високорозвинених країн світу, проте: «Україна – це наша Батьківщина і сьогодні вона потребує саме нашої допомоги». З такої відповіді можна зробити висновок, що ці люди пріоритетним вважають діяльність людини на благо суспільства. Планують працювати за фахом, зазначають, що «вступали до педагогічного ВУЗу, тому що мріють бути вчителями». На останнє запитання анкети респонденти цієї групи відповіли ствердно, пояснивши, що участь у громадських організаціях, безперечно, позитивно впливає на ефективність професійної діяльності, оскільки учні можуть бачити, що слова вчителя не розходяться, а підтверджуються справою, до того ж, якщо організувати участь і учнів у подібних заходах, скажімо, популярних сьогодні «флеш-мобах», то це сприятиме зближенню вчителя з учнями, а значить, і в процесі навчання буде значно менше проблем з дисципліною та мотивацією. Як довели подальші бесіди та спостереження, всі вони брали активну участь у різноманітних змаганнях, олімпіадах та інших заходах студентського життя.

Висновки і перспективи. Громадянська активність студентів у педагогічних ВУЗах є недостатньою, що значно ускладнює побудову демократичного суспільства та вирішення нагальних питань, що стоять перед нашою країною в цей час. Вирішення зазначеної проблеми бачимо в сприянні організації студентського самоврядування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабакіна О. Вивчення стану сформованості і громадянськості майбутнього вчителя в сучасних педагогічних ВНЗ / О. Бабакіна // Вісник Житомирського державного університету. Випуск 49. Педагогічні науки. – 2010. – С. 12–15.
2. Бех І. Д. Виховання особистості : підручник / Іван Дмитрович Бех. – К. : Либідь, 2008. – 818 с.
3. Ігнатенко П. Р. Виховання громадянина: Психолого-педагогічний і народознавчий аспекти : навчально-методичний посібник. / П. Р. Ігнатенко, В. Л. Поплужний, Н. І. Косарева, Л. В. Крицька. – К. : Інститут змісту і методів навчання, 1997. – 252 с.
4. Кіндратець О. М. Громадянська активність як умова демократизації суспільства / О. М. Кіндратець // Гуманітарний вісник ЗДІА. – 2009. – № 38. – С. 117–125.
5. Москальова А. С. Психологічні особливості розвитку громадянської активності старшокласників / А. С. Москальова, Т. О. Саврасова-В'юн. – К. : ТОВ «НВП Інтерсервіс», 2014. – 246 с.
6. Сухомлинський В. О. Народження громадянина / В. О. Сухомлинський. – К., 1977. – 138 с.